

ПЕДАГОГІЧНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА: СВІТОВИЙ КОНТЕКСТ

УДК 371.2(4)

СУЧАСНІ МОДЕЛІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ВИМІРІ

Наталія Лавриченко

У статті йдеться про структурно-функціональні моделі шкільної освіти як зразки, якщо вони мають ознаки типовості для низки європейських країн, або ж екземпляри, якщо вони позначені певними самобутніми рисами й особливостями. Представлено огляд моделей шкільної освіти у країнах ЄС. Зроблено висновок про те, що поглиблення європейської інтеграції вочевидь стимулює наближення та узгодження моделей як у функціональному, так і змістовому аспектах.

Ключові слова: структурно-функціональні моделі, моделі шкільної освіти, європейський освітній простір, двоступенева структурна модель, треступенева структурна модель, ціложиттєва освіта, рівність шансів на якісну освіту.

Поняття „модель” походить від латинського „modus”, що означає одиницю або стандарт вимірювання. Від нього пішло європейське „met”, однокореневе з „measure” – міра та „metre” – метр. Згодом семантика слова розширилася: воно стало означати розмір, ліміт, шлях, метод, план. Упродовж минулого століття поняття „модель” набуло наукового статусу і стало вживатися в математиці, фізиці, астрономії, інформатиці, психології, соціології, педагогіці. Це поняття застосовується також і в архітектурі (проект, план), скульптурі (натура), у ремеслах (матриця, прототип). Сучасне розуміння поняття „модель” можна узагальнити за двома позиціями:

- 1) модель чого-небудь (копія, репродукція);
- 2) модель для чого-небудь (зразок, екземпляр).

У сучасній педагогічній науці, як вітчизняній, так і зарубіжній, поняття модель є також досить поширеним і водночас позначене полісемією. Наразі воно може означати:

- а) теорію: вживатися як синонім до поняття „теорія” або замість нього;
- б) категорію, провідну ідею, зразок, екземпляр, зменшену копію, концепцію або парадигму, пробу (спробу);

в) у прикладній педагогіці: копію чого-небудь, об'єкт для імітації, прототип для тиражування, план реалізації чого-небудь або ж оригінал як зразок [7, 103-134].

У нашій науковій розвідці йтиметься про структурно-функціональні моделі шкільної освіти як зразки, якщо вони мають ознаки типовості для низки європейських країн, або ж екземпляри, якщо вони позначені певними самотніми рисами й особливостями.

Наразі в європейському освітньому просторі найбільш поширеною є трищаблева структурна модель загальної середньої освіти, що передбачає наступність початкової, основної і старшої шкільної освіти (Польща, Німеччина, Франція, Великобританія, Італія, Іспанія, Португалія, Греція, Румунія). Двощаблева модель (початкова школа + основна) зустрічається рідше, у Австрії, наприклад, деяких землях Німеччини, а також Люксембурзі. У цих країнах основна школа досить часто інтегрується зі старшою середньою школою, внаслідок чого, по суті, й виникає двощаблевість. Загалом тривалий час у європейських країнах ознакою окремого освітнього щабля була його організаційно-змістова завершеність і відповідність певному типу навчального закладу – початкова школа, коледж, ліцей тощо. Перехід з одного щабля на інший передбачав процедуру кваліфікаційних іспитів або тестувань.

Протягом останнього півстоліття під впливом політики ціложиттєвого навчання у європейському освітньому просторі відбулися значні зміни, спрямовані на забезпечення єдності, наступності та доступності головних щаблів шкільної освіти. Передусім ці зміни позначилися на процедурах переведення учнів з молодшої школи до основної. У більшості європейських країн відмовилися від перехідних іспитів на цьому етапі, а разом з тим і з практикою другорічництва та розподілу учнів за різними, часто нерівноцінними, напрямками навчання у середній школі. Наразі там, де такі іспити збереглися, вони набули форми контролю за дотриманням освітніх стандартів, передусім із математики й рідної мови. Знання з цих дисциплін нерідко контролюються шляхом тестування, а засвідчені результати використовуються радше для корекції педагогічних методів роботи з учнями вже в основній школі, аніж для сегрегаційного їх розподілу за нерівноцінними напрямками освіти.

Останні європейські реформи в галузі початкової освіти проходять під гаслом "молодша школа не може бути неуспішною", що набуває конкретного і почасти самотнього втілення в окремих країнах спільноти. В Бельгії, наприклад, дітей, які не засвоїли належним чином програму початкових класів, не спонукають дублювати навчальні цикли, а переводять до середньої школи у спеціальні класи категорії „В” або класи психолого-педагогічної підтримки. За умови надолуження прогалин у знаннях учні з цих класів можуть приєднатися до їхніх товаришів у класах „А” – тобто, встигаючих дітей [9].

У Франції після реформи 1989 року другорічництво теж стало надбанням історії. На сучасному етапі там практикується діагностичне тестування учнів 11-річного віку (останній рік навчання у початковій школі), яке стосується письма, читання й математики. Незалежно від результатів тестування всі учні переходять до середньої школи. І вже на початку навчання в коледжі (основна школа) учні, які засвідчили нижчий від нормативного рівень знань, потрапляють в зону цілеспрямованих корегувальних педагогічних заходів: із ними проводять додаткові індивідуальні, групові заняття, заняття під наглядом тощо [12], [17].

У Великобританії певний час існувала процедура тестування учнів з метою їх „сортуння” за рівнем успішності у паралельні класи: „А” – для здібних учнів, „В” – із середніми здібностями і „С” – погано встигаючих. Сегрегаційна, по суті, практика формування класів за „стрімінговим” (від англ. stream – потік, струмок, течія) принципом була усунута в ході реформи 1964 року, що розпочалася саме з початкової школи [6].

З метою пристосування навчально-виховного процесу до потреб та можливостей дітей і вирівнювання їхніх стартових освітніх позицій навчально-виховний процес у європейських початкових школах поділяють на цикли, а впродовж першого циклу нерідко відсутній поділ на класи. Це означає, що учні мають можливість опановувати програму власним темпом. Хтось засвоїть повний курс математики впродовж року і присвятить решту часу іншим дисциплінам, а хтось опанує його лише по завершенні циклу, тобто на другому або третьому році навчання. Нижче наведені приклади розподілу на цикли сукупного періоду навчання в початковій школі:

Австрія, Німеччина – перші два класи становлять єдиний цикл;

Англія та Уельс – I-й цикл – для дітей 5-7 років, II-й цикл – для дітей 7-11 років;

Італія, Іспанія, Франція – I-й цикл – 2 роки; II-й цикл – 3 роки;

Бельгія, Люксембург – 3 дворічні цикли.

Польща – 2 трьохрічні цикли.

У зв'язку із загальноєвропейською політикою забезпечення рівності шансів для дітей та юнацтва на якісну освіту традиційна трищаблева модель загальної середньої освіти продовжує зазнавати змін на Старому континенті. Зокрема початкова школа дедалі частіше об'єднується в рамках єдиного навчального закладу та єдиного навчального циклу з основною школою як це, наприклад, має місце у Данії, Італії, Норвегії, Швеції. Зустрічається й альтернативний підхід, коли початкова освіта може надаватися на вибір: у самостійно діючих навчальних закладах або ж як інтегральна складова обов'язкової середньої освіти (у Фінляндії, наприклад).

Тенденція до забезпечення транспарентності між головними освітніми щаблями, посилення єдності і системності освітніх послуг, що надаються школярам різного віку, поступово поширюється й на дошкільні навчальні заклади. Дошкільна підготовка дедалі частіше набуває статусу обов'язкової й об'єднується з початковою шкільною освітою наскрізними педагогічними цілями, дотримання яких підлягає державному контролю. На сучасному етапі така ситуація спостерігається у низці європейських країн: в Австрії, Бельгії, Данії, Люксембурзі, Нідерландах, Ірландії, Англії та Уельсі. У Португалії є школи, що охоплюють дітей 3-10 років (дошкільна підготовка + молодша школа), а також так звані інтегровані школи, де навчаються діти віком 3-15 років, тобто діти дошкільного, молодшого шкільного і підліткового віку.

З ускладненням та ущільненням навчальних програм пов'язане і зниження нормативного віку, в якому діти приєднуються до системи формальної освіти. Хоча у більшості європейських країнах діти йдуть до школи у шестирічному віці, дедалі частіше систематичне навчання вони розпочинають у дитсадку або безпосередньо в школі у п'ятирічному і навіть чотирирічному віці (див. Табл. 1.).

Табл. 1.

Тривалість початкової освіти у країнах європейської спільноти

Країна	Загальна кількість років навчання	Вік учнів
Австрія	4	6-10 (років)
Англія (Уельс)	6	5-11
Бельгія	6	6-12
Греція	5	6-11
Ірландія	8	4-12
Іспанія	5	6-11
Італія	5	6-11
Люксембург	6	6-12
Нідерланди	7	5-12
Німеччина	4	6/7-10/11
Польща	6	7-13
Португалія	4	6-10
Фінляндія	6	6/7-12/13
Франція	5	6-11

З метою вирівнювання шансів на успішне навчання учнів молодшого шкільного віку у європейських країнах активно запроваджується передшкільна підготовка дітей на базі дошкільних закладів. Спостерігається тенденція до посилення державної опіки над цими закладами: централізація управління,

покращення фінансування, посилення контролю. У Фінляндії, наприклад, офіційно шкільна освіта розпочинається для дітей у 7-річному віці, однак їй передуює рік обов'язкової дошкільної підготовки. У Франції де-юре шкільне навчання розпочинається з шести років, а де-факто – з п'яти. В Іспанії майже 100 % дітей 5 - 6 річного віку відвідують школу [11, 73-92].

Початкова освіта в Бельгії вирізняється тим, що охоплює дошкільне навчання та молодшу школу. Дитячі садки, які досить добре фінансуються державою, опікуються дітьми віком 2,5-6-ти років. Попри те, що відвідування дитячих садків не є обов'язковим, 90 % бельгійських дітей розпочинають там своє навчання ще у віці 2,5 років. А діти 3,5 – 4-х років практично усі охоплені підготовкою до школи в дитсадках [9].

Голландські діти теж досить рано приєднуються до системи формальної освіти - у чотирирічному віці. Дошкільна підготовка цих дітей хоча й не є обов'язковою, однак вважається перехідним етапом до початкової школи. Згідно з чинним законодавством діти мають розпочинати навчання у школі з 5-річного віку і переходити до середньої школи у віці 12-ти років. Однак при визначенні основних циклів початкового етапу середньої освіти дошкільна підготовка теж враховується, відтак загальна його тривалість сягає 8 років і охоплює два 4-річні цикли.

Вочевидь тенденція поступової трансформації ще донедавна дошкільної підготовки в шкільну є досить виразною у європейських країнах, хоча тут теж є лідери і ті, хто „наздоганяє”. Освітяни Італії, наприклад, тільки-но починають торувати цей шлях [4, 69-73]. Не сповна використаним, на нашу думку, є резерв дошкільної освіти у Німеччині. У цій країні проблему зростання обсягу шкільних знань і тягаря навчальних навантажень прагнуть розв'язувати переважно за рахунок подовження термінів середньої освіти. Як наслідок, навчання в основній і старшій середній школі у Німеччині триває довше, порівняно з іншими європейськими країнами, а випускники виявляються старшими за віком.

У більшості європейських країнах учні переходять до середньої школи в 11-12-річному віці (рідше – 10-річному). Середня школа поділяється на основну і старшу (II-й і III-й щаблі повної середньої освіти). Обов'язковими є здебільшого I-й і II освітній щаблі (початкова й основна школа), тоді ж як старша середня освіта має статус післябазової або післяобов'язкової (англ. *post-compulsory secondary education*).

Навчання на другому освітньому щаблі у країнах Європи триває зазвичай від трьох (Фінляндія, Швеція, Ірландія, Італія) до чотирьох (Австрія, Бельгія, Нідерланди, Франція, Чехія) і навіть п'яти років (Англія та Уельс, Німеччина, Португалія). Середній вік, у якому учні завершують обов'язкову шкільну освіту, становить 16 років, а середня нормативна її тривалість у європейському вимірі становить 9 років (початкова + основна школа). Щоправда деякі країни порівняно

недавно досягли цього показника, зокрема ідеться про Польщу та Італію, де в ході останніх реформ термін обов'язкової шкільної освіти був подовжений з 8-ми до 9-ти років.

У Фінляндії й Данії, наприклад, учні можуть за бажанням залишати систему обов'язкової освіти у трохи старшому від нормативного віці: не у 16, а в 17 років. У Франції та Греції учні, які закінчують обов'язкове навчання в основній школі і не в змозі продовжити його на наступному освітньому щаблі, затримуються в основній школі ще на один рік до досягнення повноліття. У Бельгії учням 15-16 років надається можливість обирати форму навчання з частковим (неповним) навантаженням і поєднувати її із професійною підготовкою. У Німеччині нормативний вік завершення обов'язкової освіти сягає 17, а подекуди й 18 років, принаймні з неповною навчальною зайнятістю. Молоді голландці теж отримують атестати зрілості у 16, 17 і навіть 18 років, залежно від різновиду навчального закладу [12].

В Іспанії законом від 1990 року обов'язкова шкільна освіта була подовжена на два роки (з 14 до 16 річного віку). Останнім часом спостерігається тенденція до зростання кількості учнів, які здобувають загальну середню освіту до 17-річного віку. Трапляється й так, що молоді іспанці перебувають у системі обов'язкової освіти до 18 років. Молоді люди, що не змогли до нормативно встановленого віку здобути диплом про середню освіту, можуть скористатися державними грантами для продовження навчання [12].

Загалом у більшості європейських країн навчання в основній школі (II-й щабель) закінчується іспитами і присудженням дипломів. Наявність такого диплома відкриває шлях до навчальних закладів, що надають післяобов'язкову освіту і призначені для молоді віком 15/16 – 18/19, рідше 20 років, залежно від країни [8].

Спільною для низки європейських країн тенденцією розвитку основної середньої школи є усунення навчальних напрямів, які зажили назви „тупикових”, або таких, що не передбачають їхньої наступності на щаблі старшої школи та університетської освіти. До запровадження професійного бакалаврату такими, по суті, були усі професійно-технічні профілі у середніх загальноосвітніх закладах.

Зближення за статусом та перспективами кар'єри різнотипних загальноосвітніх закладів, що надають середню освіту першого і другого ступеня (основна школа+старша школа), стало чи не найбільшим здобутком європейських шкільних реформ другої половини XX століття. У Бельгії, наприклад, у 60-х роках минулого століття були започатковані реформи з метою зближення за змістом, статусом і значимістю чотирьох головних і традиційно нерівноцінних напрямів обов'язкової середньої освіти, а саме:

- академічного (Algemeen Secundair Onderwijs – ASO);
- технологічного (Technisch Secundair Onderwijs – TSO);

- мистецького (Kunstsecudair Onderwijs – KSO);
- професійного (Beroepssecundair Onderwijs – BSO).

У Франції після реформи 1975 року, названої на честь тогочасного міністра освіти реформою Абі, так звані класи допрофесійної підготовки теж стали історичним фактом, як і випускні іспити наприкінці початкової школи, за результатами яких дітей розподіляли за нерівноцінними напрямками освіти – академічним і професійно-технічним. Натомість по завершенню навчання у початковій школі (1-5 класи) усі без винятку учні стали без іспитів переходити до коледжу і навчатися там за уніфікованими програмами. Процедуру орієнтації, тобто розподілу учнів за різними профілями, було перенесено на кінець навчання в коледжі (3 клас, зворотна нумерація). Навчання у французькому коледжі, який став „єдиним” і обов’язковим для загалу учнів віком 11-16 років, розподілено на два цикли – адаптації (1-2-й роки навчання) та орієнтації (3-4-й роки навчання).

А от у сучасній Австрії поділ на профілі або освітні напрями в основній школі зберігається й досі, проте усунуто безповоротність вибору того чи того напрямку навчання. Приблизно 30 % австрійських учнів навчаються за академічними програмами, 70 % відвідують загальноосвітні школи. Ці школи готують учнів до світу праці, а також до вступу у середні спеціальні та вищі навчальні заклади. Вони нерідко розташовані в одному приміщенні з початковою школою і утримуються здебільшого муніципалітетами. Навчання в них здійснюється за трьома головними напрямками (потокми, профілями): з посиленням вивченням 1) німецької мови; 2) математики; 3) іноземної мови. І саме ці дисципліни визначають формування спеціалізованих груп-класів з учнів, які пройшли цикл спостереження (мінімально два тижні). Інші предмети не впливають на формування профільних класів, оскільки вивчаються в однаковому обсязі. В інших аспектах навчальні цілі та вимоги до учнів загальноосвітніх шкіл мало чим відрізняються від навчальних закладів академічного спрямування. І за умови гарної успішності та бажання учні можуть змінювати один напрям навчання на інший [10].

У більшості європейських країн шкільна освіта III-го щабля здійснюється на засадах профільності, хоч би якою вона була за характером – академічною, загальноосвітньою чи професійно-технічною. Профільність може реалізуватись як за допомогою автономних навчальних закладів різної спеціалізації на зразок французьких та італійських ліцеїв (зовнішня профілізація) [16], так і шляхом так званої внутрішньої профілізації, коли у старших класах загальноосвітніх середніх шкіл учні розподіляються за навчальними потоками (профілями) – математичним, лінгвістичним, природничим тощо. Освітні моделі, де старша школа примикає до основної і функціонує в рамках єдиного навчального закладу, частіше зустрічаються в таких країнах, як Англія, Німеччина, Угорщина, Ірландія, Нідерланди, Іспанія, Швейцарія.

Навчання на останньому щаблі шкільної освіти зазвичай завершується для європейської учнівської молоді матрикуляційними іспитами, які, у випадку успішного їх складання, ведуть до отримання диплома про повну середню освіту (диплом бакалавра у Франції, „Абітури“ у Німеччині, Загальний сертифікат про середню освіту в Англії) і водночас відкривають шлях до вищів. Зауважимо принагідно, що значна розмаїтість освітніх послуг на цьому освітньому щаблі у країнах європейської спільноти створює певні проблеми для міждержавного визнання дипломів, присуджених випускникам навчальних закладів різного профілю та рівня, як загальноосвітніх, так і професійних. Проблема розроблення єдиних кваліфікаційних вимог до дипломів про повну загальну середню освіту та дипломів, що засвідчують фахову кваліфікацію спеціалістів середньої ланки у країнах євро спільноти, нині активно дискутується у річищі Болонського процесу.

Зважаючи на строкатість різновидів освітніх послуг на третьому (останньому) щаблі європейської шкільної освіти, а також обмежені можливості їх висвітлення на сторінках однієї лише статті, обмежимось наведенням прикладів організації та функціонування старшої школи у низці європейських країн, зокрема Австрії, Англії, Нідерландах, Німеччині, Франції та Швеції.

Англія. Післяобов'язкова освіта молоді 16–19-річного віку може бути або підготовкою до навчання у вищому закладі, або допрофесійною та професійною підготовкою. Ці освітні послуги можуть надаватися як у середніх загальноосвітніх школах, так і в інших навчальних закладах – загальноосвітніх (коледжі шостого класу) та професійно-технічних коледжах. Навчання може здійснюватися в режимі повноформатного або часткового тижневого навантаження (неповний навчальний день, блочна система занять тощо), або у формі поєднання навчальної та фахової зайнятості молоді [8].

Учні, які продовжують навчатися за академічними програмами, готуються отримати так званий загальноосвітній сертифікат просунутого рівня – General Certificate of Education Advanced-level (GCE A– level). До претендентів на вступ до коледжів академічного профілю висувається вимога мати диплом про середню освіту, який засвідчує успішну атестацію щонайменше з п'яти обов'язкових шкільних дисциплін. І саме п'ять профільних предметів обирають слухачі академічних потоків для вивчення впродовж першого року доуніверситетської підготовки. За умови успішного їх опанування (атестується засвоєння шести нормативних одиниць програми – юнітів) вони переходять до наступного року навчання, так званого просунутого вивчення вже трьох предметів (GCE Advanced Subsidiary qualification – GCE AS qualification), який охоплює три юніти. По суті, впродовж цього року молоді люди готуються до вступу до вищих навчальних закладів, у яких дисципліни, які вони вивчають на рівні „А 2“, є профільними.

Допрофесійна та професійна підготовка як ключовий момент на цьому освітньому щаблі полягає у здобутті певного рівня кваліфікації для роботи переважно у третинному секторі економіки, тобто у сфері обслуговування. Вона

також класифікується за кількома рівнями – основним, середнім і просунутим. Перші два рівні стосуються здебільшого допрофесійної підготовки, і лише диплом просунутого рівня (Advanced Vocational Certificate of Education (AVCE) або ж скорочено Vocational A-level, або VCE A-level) дає право як на продовження освіти у ВНЗ, так і на працевлаштування [14, 7-28].

Нідерланди. Старшу середню освіту молодь здобуває у школах допрофесійної підготовки (аббревіатура їх назви голландською мовою – VMBO), що охоплюють учнів віком 12-16 років; у старших загальноосвітніх школах (аббревіатура HAVO), які охоплюють учнів віком 12-17 років та у школах доуніверситетської підготовки (аббревіатура VWO), де навчаються учні 12–18 років. Допрофесійна підготовка на рівні старшої середньої школи (VMBO) триває в середньому чотири роки, загальноосвітня підготовка (HAVO) – п'ять років, доуніверситетська підготовка (VWO) – шість років. Обов'язковий блок шкільної програми реалізується в однаковому обсязі і з дотриманням єдиних вимог в усіх зазначених вище типах навчальних закладів. Міністерство освіти рекомендує дотримуватись уніфікованого підходу у змісті та організації навчального процесу протягом першого року навчання в усіх різновидах навчальних закладів цього щабля і забезпечувати таким чином можливість зміни навчальної та професійної орієнтації для учнів в разі виникнення такої потреби [2, 82-86].

Диференціація та спеціалізація навчання відбувається у школах допрофесійної підготовки (VMBO), починаючи з другого року навчання, а в школах загальноосвітнього та академічного спрямування – з третього [18, 20].

Німеччина. У різних землях об'єднаної Німеччини помітним є значне розмаїття навчальних закладів, які надають середню освіту вищого рівня, – гімназії, реальні школи, загальноосвітні школи, об'єднані школи, професійні школи, технічні школи.

У гімназії, в якій зазвичай учні навчаються з 5-го (6-го) по 13-й класи, старша середня освіта реалізується у 11 – 13 або 11 – 12 класах. Майже дві третини предметів вивчаються як обов'язкові. Предмети, які вивчаються на просунутому або поглибленому рівні (іноземна мова, професійно зорієнтовані дисципліни тощо), доповнюються елективними навчальними курсами.

Загальноосвітня об'єднана школа поєднує риси усіх основних типів шкіл – загальноосвітньої школи, реальної школи та гімназії, що й уможливорює учням відносно легкий перехід з одного типу навчального закладу до іншого. Учні, які завершили основний етап середньої освіти (нижчий рівень) у загальноосвітній школі, можуть вступити до професійної школи. Цей різновид навчального закладу пропонує так звану дуальну освіту. Тобто навчання здійснюється частково у класних кімнатах, а частково – на робочих місцях, причому третина навчального часу відводиться на вивчення загальноосвітніх предметів. Учні набувають кваліфікації для роботи у різних секторах національного господарства, зокрема

таких, як бізнес, управління, інженерна справа, деревообробна промисловість, текстильна промисловість, технологія, медицина, харчування, домашня економіка, сільське господарство тощо [1, 96-106].

Сертифікат про закінчення повного курсу (10 класів) реальної школи або її еквівалента вимагається і для вступу в технічну середню школу, де навчання триває два роки (11 – 12 класи). У поєднанні із загальною освітою учні мають змогу отримати професію технолога в харчовій промисловості, в агрономії, дизайні, соціальній роботі, бізнесі тощо. Загальноосвітня підготовка охоплює близько трьох п'ятих усього навчального часу [3, 17-21].

Подібне до німецького розмаїття навчальних закладів, які надають середню освіту вищого рівня, спостерігаємо і в **Австрії**, це, зокрема:

- школи допрофесійної підготовки;
- середні школи академічного профілю вищого рівня (9 – 12 класи; учні віком 14 – 18 років);
- гімназії (класичні);
- реальні гімназії (з математичним ухилом);
- торговельно-економічні гімназії;
- старші реальні школи;
- професійні школи (10–13 роки навчання, загальноосвітня підготовка поєднується із професійною);
- професійно-технічні навчальні заклади, які готують спеціалістів середньої ланки;
 - вищі професійні та технічні школи;
 - педагогічні коледжі [13].

Франція. Основні навчальні заклади – загальноосвітні та професійні ліцеї. У загальноосвітніх ліцеях упродовж двох років учні вивчають в однаковому наборі та обсязі обов'язкові предмети (це не стосується елективних предметів), а на початку третього року навчання вони обирають навчальний напрям – загальноосвітній або технологічний, а в межах напрямку – серію майбутнього диплома бакалавра. Останніх налічується дев'ять: три загальноосвітніх – літературна (L), наукова (S), серія економічні та соціальні науки (ES) та шість технологічних серій – індустріальні технології (STI); експериментальні науки та технології (STL); технології у сфері обслуговування (STT); медико-соціальні науки (SMS); „Готельне господарство”, „Музика та танець”, „Прикладне мистецтво”.

У професійних ліцеях після двох років навчання учні можуть отримати професійні дипломи CAP та BEP (їх існує 40 різновидів). На базі дипломів CAP та BEP (дипломи про середню спеціальну освіту) можна здобути диплом бакалавра, провчившись ще два роки у тому ж ліцеї (налічується тридцять чотири різновиди професійного бакалаврату) [5], [16].

Швеція. Післябазова освіта надається учням за їхнім бажанням і на засадах безоплатності. Її може розпочати будь-хто з молоді віком до 20-ти років, хто має

посвідчення про завершення основної середньої школи. Загальну та професійну середню освіту учні старшого шкільного віку здобувають у навчальних закладах гімназійного типу за сімнадцятьма національними навчальними програмами. Поряд із загальноосвітньою підготовкою опанування цих програм спрямоване на інтеграцію випускників у світ праці. Усі програми включають вісім обов'язкових дисциплін, які доповнюються низкою елективних навчальних курсів відповідно до різновиду програми. П'ятнадцять із сімнадцяти програм є фахово зорієнтованими. Спеціалізація за певним фахом розпочинається з другого або третього року навчання у старшій школі і реалізується на ґрунті диференційованих навчальних програм.

Учні можуть обирати індивідуалізовані програми шляхом поєднання компонентів із запропонованих стандартних програм, а також за рахунок обрання певних елективних предметів, запропонованих з ініціативи муніципальної влади. Загалом же разом з дипломом про повну середню освіту випускники шкіл у Швеції мають змогу отримати кваліфікаційне посвідчення в одній або кількох із 50-ти можливих професій [19,5-22].

На завершення огляду моделей шкільної освіти у країнах ЄС варто зауважити, що поглиблення європейської інтеграції вочевидь стимулює їх (моделей) зближення та узгодження як у функціональному, так і змістовому аспектах. Це однаковою мірою стосується таких різних за способом функціонування освітніх систем, як централізовані (Греція, Італія, Люксембург, Польща, Португалія, Франція, Швеція), і децентралізовані (Австрія, Англія, Данія, Ірландія, Іспанія, Нідерланди, Німеччина). У перших, починаючи з 80-х років минулого століття, мають місце процеси децентралізації: розвиток автономного шкільного менеджменту, диверсифікація джерел фінансування, перерозподіл відповідальності між керівними центрами (Міністерствами освіти) і регіональними відділами управління освітою з одночасним посиленням відповідальності останніх за ефективність і продуктивність шкільної освіти. Тоді ж як у країнах з традиційно децентралізованими системами освіти відбувається запровадження загальнонаціональних освітніх стандартів, узгоджених з загальноєвропейськими вимогами, та посилення контролю з боку центральних управлінських структур за їх дотриманням. Узагальнено ці явища можна схарактеризувати як європеїзацію шкільної освіти, спричинену розбудовою єдиного європейського освітнього простору.

Список використаних джерел:

1. Воробьев Н.Е., Иванова Н.В. Модернизация учебного процесса в средней школе Германии // Педагогика. - № 7. - 2002. - С.96-106.
2. Майстрова А., Хук А. Проблемы средней голландской школы // Педагогика. - 2000. - № 4. - С.82-86.
3. Мельниченко Б.Ф. Система шкільної освіти у Федеративній Республіці Німеччина // Історія в школі. - 2001. - № 5. - С. 17 - 21.
4. Савицка-Вильгусяк С. Школьные реформы по-итальянски // Народное образование-- 2002.--

№6-- C.69-73.

5. Auduc J-L. *L'École en France*. – Paris: Nathan, 1999.
6. Alexander, R., G., Rose, A. J. and Woodhead, C. *Curriculum Organisation and Classroom practice in Primary Schools, a discussion paper*, London: Department for Education and Science, 1992.
7. Brezinka W. *Socialization and Education: Essays in Conceptual Criticism*. - Westport, CT., 1994. - P. 103-134.
8. Dearing, R. *Review of Qualification for 16-19 Years Old*.-- London: School Curriculum and Assessment Authority, 1993.
9. Depaepe, M. and Laevers, F. *Preschool education in Belgium*. In G-Woodill (ed.), *International handbook of early childhood education*. – New York: Garland, 1992.
10. *Education in Austria: A Concise Presentation*. – Vienna: Federal Ministry of Education, Arts and Sport, 1991.
11. John F. *The learning society and European Union: a critical assessment of supranational education policy formation*, *International Education*, 1(2): 73-92.
12. *Les Missions et les objectifs fixés par la nation. Le projet de la loi d'orientation sur l'éducation voté 10 juillet 1989*.
13. *Organisation of the education system in Austria, 2003-04 // Structures of Education, Vocational Training and Adult Education Systems in Europe*. – P.7-20.
14. *Organisation of the education system in England, Wales and Northern Ireland, 2003-04 // Structures of the Education, Vocational Training and Adult Education Systems in Europe*. – P.7-28.
15. *Organisation of the education system in Italy, 2003-04// Structures of the Education, Vocational Training and Adult Education Systems in Europe*. - P. 7-20.
16. *Organisation of the education system in France, 2003-04 // Structures of Education, Vocational Training and Adult Education Systems in Europe*. - P.7-25.
17. *Regeringens skrivelse till riksdagen 1996/97:112 "Utvecklingsplan, skola och vuxenutbildningskvalitet och likvärdighet" (Government Paper 1996/97:112 "Development plan for pre-school, school and adult education – quality and equivalence")*. - Stockholm: Ministry of Education, 1997.
18. *The Netherlands // Structures of Education, Vocational Training and Adult Education Systems in Europe*. – Brussels, 2003 – P. 6 – 20.
The Swedish education System // Structures of Education, Vocational Training and Adult Education Systems in Europe. – Brussels, 2001 – P. 5 – 22.